

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В умовах реформування системи вищої освіти, впровадження компетентнісного підходу в навчання метою освіти є формування особистості, здатної до сприйняття змін упродовж життя, яка може застосовувати отримані знання в практичній діяльності. Рішення цієї мети неможливе без підготовки вчителів, здатних до свідомого використання інноваційних методів, форм, засобів і технологій навчання.

Важливим компонентом системи освіти, який одухотворяє її самим фактом своєї участі, є викладач, чиї знання, світоглядні переконання й особистісні якості-цінності є найбільш вагомим фактором результативності використовуваних інноваційних педагогічних технологій.

Будь-які перетворення, реформи й інновації, оскільки вони претендують на успішну реалізацію і підтримку в сфері освіти, повинні починатися з системи педагогічної освіти, яка випереджує ці реформи й інновації, з підготовки майбутніх педагогів.

Вступивши в свої права, XXI століття поставило невідкладну проблему: відродження духовної культури. Виховання духовності – це шлях відродження української інтелігенції, створення основної внутрішньої передумови для розвитку креативної індивідуальності. Виховання такої особистості передбачає розвиток духовних потреб в пізнанні і самопізнанні, рефлексії, красі, спілкуванні з рідними, друзями, природою, творчості, автономії свого внутрішнього світу, пошуці сенсу життя, щастя, ідеалу.

Освіта – основа духовності. Однак, щоб стати такою, вона повинна мати відповідний зміст, орієнтований на загальнолюдські цінності, світову і

національну духовну культуру: філософію, етику, естетику, людинознавство та інші її компоненти.

В сучасній українській дійсності педагогіка повинна стати провідною політикою, адже без духовно орієнтованої, цілісної, інтегральної педагогіки неможливо здійснити моральну реформацію духу народу, а без неї немає чим створювати економіку, громадянське суспільство і державу, які відповідали б вимогам еволюції і сенсу людського життя. Не вузькопрагматична освіта, яка межує з духовним здичавінням, не егоцентрична філософія життя з випареною моральністю, а розширена, універсальна свідомість, яка включає в себе вітчизняну, світову і професійну культуру і перенесла індивідуальне й громадське буття в дух, а також одухотворене почуття і воля дадуть можливість зрозуміти національне господарство у вигляді матеріальної форми духовності народу і втілювати це знання в розумну, морально-правову, а потім і ефективну економіку – реальну базу системи освіти.

Вчитель, який відповідає сучасним критеріям професійно-педагогічної культури, – це особистість креативна, яка мислить варіативно, постійно сумнівається, не задовольняється досягнутими результатами, має розвинуте відчуття нового, прагнення до творення: істинний педагог не стільки той, хто йде в ногу з сьогоднішнім днем, скільки той, хто випереджує його, „моделюючи" в своєму колективі завтрашній день.

Людина культури – це суб'єкт природи й історії, гри і праці, економіки і політики, суб'єкт морального життя; це людина, яка здатна з максимальною ефективністю реалізувати свої індивідуальні здібності і свої інтелектуальні й моральні можливості заради добра людства.

Відомий дослідник в області педагогічної творчості М. М. Поташник відмічає: "Ми переконані, що справжня педагогічна робота нетворчою не буває і бути не може, оскільки неповторними є діти, обставини, особистість самого учителя". Саме такої позиції дотримуються більшість сучасних вітчизняних і зарубіжних учених за визначенням характеру педагогічної діяльності.

На відміну від творчості в інших сферах (наука, техніка, мистецтво) творчість педагога не має своєї на меті створення соціально цінного, нового, оригінального, оскільки її кінцевим результатом завжди залишається розвиток особистості. Створені ж педагогом нові технології є лише засобом для отримання найкращого результату.

Творчість – це процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності об'єктивної або суб'єктивної значущості і характеризує рівень розвитку особистісної культури, соціалізації особистості.

Інновації є предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише досягти новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім якісно нових результатів. Відносно педагогічної діяльності і освіти "інновація" означає усе, що пов'язано з процесами створення нового в системі освіти, його освоєння на практиці і подальшого дослідження в теорії. Інноваційна діяльність обов'язково повинна мати творчий характер, без нього не може бути нововведень, саме "творчість є двигуном інновацій" – відмічає С. В. Кузьмін [1].

Таким чином, інноваційна діяльність невід'ємна від творчості, оскільки вона забезпечує генерацію нових ідей, результатом яких стають інновації. Відповідно інноваційна діяльність викладача розглядається в контексті розвитку педагогічної творчості як основи, що визначає його професійну компетентність в області педагогічної інноватики.

Проблема творчості вивчається у рамках філософії, психології, педагогіки. Дослідженню педагогічної творчості велику увагу приділяли у своїх наукових працях В. И. Андреев, В. И. Загвязинський, В. А. Кан-Калик, Я. А. Пономарьов, М. М. Поташник, С. О. Сисоева та інші.

Підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності досліджувалася в роботах І. В. Гавриш, М. В. Кларіна, Л. С. Подимової, С. Д. Полякова, В. А. Сластьоніна, Н. Г. Юсуфбекової та ін.

Метою статті є теоретичний аналіз наукових праць для виявлення характеристик творчості як основи інноваційної діяльності майбутнього викладача, а також висвітлення практичного досвіду формування творчих якостей-цінностей у майбутніх викладачів в процесі їх підготовки до інноваційної професійної діяльності.

Інноваційна педагогіка стверджує, що людина постійно рухається у напрямі особистісного зростання, творчості і самодостатності розвитку своєї суб'єктності.

У кожній людині закладений творчий потенціал, але рівень його реалізації визначається ціннісними орієнтаціями, мотивами, спрямованістю особистості, її здібностями, умовами, в яких вона розвивається. Основними спонукаючими мотивами до творчої діяльності є протиріччя між суспільством, що постійно розвивається, і рівнем знань, умінь і навичок, між бажаннями і можливостями особистості реалізувати свій творчий потенціал. Потреби відбивають бажання конструктивних змін, мотивуючи особистість до конкретних дій, внаслідок чого і проявляються здібності особистості, спрямованість її діяльності.

Слід зазначити, що без спеціальної підготовки і знань успішна педагогічна творчість неможлива. Тільки ерудований і спеціально підготовлений викладач на основі глибокого аналізу виникаючих ситуацій і усвідомлення суті проблеми шляхом творчої уяви і уявного експерименту здатний знайти нові оригінальні шляхи і способи їх вирішення.

Творчість викладача – процес керований. Він проходить в чотири етапи: – підготовка (свідома робота на рівні понятійно-логічного мислення) – ; – дозрівання (несвідома робота над проблемою); – осяяння (перехід несвідомого у свідоме, інакше кажучи, народження гіпотези); – розвиток ідей (свідома робота по кінцевому оформленню ідеї і її перевірки). Як відзначалося вище, ефективність творчості багато в чому залежить від ціннісних орієнтацій викладача, його здібностей і практичного досвіду.

Сучасний викладач має бути виключно уважним як до нових реалій і тенденцій громадського розвитку, так і до нововведень в сфері змісту, форм і методів навчання і виховання. Відповідно інноваційна діяльність повинна характеризувати професійну діяльність викладача. Стержнем інноваційних процесів в освіті є установка викладача на творчий пошук впровадження новітніх досягнень психолого-педагогічної науки в повсякденну практику, вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду, прагнення до освоєння і застосування нових педагогічних технологій, активних форм і нових методів організації навчально-виховного процесу. Це також розробка викладачем нових технологій навчання і виховання і впровадження їх в освітню практику [2]. Відповідно, педагог повинен уміти генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні способи рішення проблемних педагогічних ситуацій, тобто мати креативність мислення [3].

Учені відмічають, що без розвитку креативного, творчого мислення не буде ніяких інновацій. Тому питання про шляхи формування інноваційної людини і суспільства у своїй основі є питанням про становлення творчої здатності.

У зв'язку з цим, підготовка майбутнього вчителя до інноваційної професійної діяльності повинна полягати в актуалізації його особистісних якостей і творчих здібностей, які мотивують його на свідомий професійний розвиток і створення педагогічних нововведень.

Аналіз наукових праць В. І. Андрєєва, Я. О. Пономарьова, С. О. Сисоевої і інших учених дозволив нам визначити творчі якості, формування яких дозволить майбутнім викладачам здійснювати інноваційну професійну діяльність. Серед них: відкритість і інтерес до всього нового, здатність до висунення гіпотез, оригінальних ідей, винахідництву (пошук нових форм, методів, засобів навчальної і виховної діяльності і т. д.), проблемне бачення, гнучкість у пошуках альтернативних підходів до рішення педагогічних проблем, творча фантазія, розвинена уява, уміння переносити знання і досвід в нові ситуації; здатність до дослідницької діяльності (уміння аналізувати,

інтегрувати, синтезувати інформацію, порівнювати, виділяти головне, обґрунтовувати власну точку зору, робити висновки); пошуково-перетворюючий стиль мислення; здатність до міжособистісного спілкування, до співпраці і взаємодопомоги в творчій діяльності; здібності рефлексій.

Формування творчої, інноваційно-спрямованої особистості майбутнього викладача залежить від ряду об'єктивних і суб'єктивних педагогічних умов. Інтегральною умовою формування творчої індивідуальності майбутнього педагога є, по Л. М. Лузіній, творча організація його професійно педагогічної підготовки: "Якщо професійне становлення майбутнього учителя здійснюється в творчому процесі навчання, то формується творча індивідуальність – фахівець найвищого рівня професійної підготовки". Серед інших умов вона називає: активно творчий тип засвоєння знань студентами; оптимізацію процесу індивідуального сприйняття, осмислення і творче застосування набутих педагогічних умінь і навичок; використання різноманітних форм і методів самостійної роботи студентів, системи творчих завдань, які потребують накладення отриманих знань на досвід, синтезу здобутих знань, обґрунтування висновків; орієнтацію педагогічного процесу на формування індивідуального стилю творчого педагогічного мислення і діяльності майбутніх учителів; перетворення студентської групи на творчу лабораторію учителя [4].

На думку О. Отич, процес розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога може мати ефективність лише тоді, коли сам студент, розпізнавши за допомогою викладача свою творчу "родзинку", стане відповідальним і зацікавленим суб'єктом власного саморозвитку і сам захоче розвинути свою творчу індивідуальність. Педагогові ж при цьому відводиться функція надання педагогічної підтримки, управління процесом сходження студента до власної творчої індивідуальності [4].

З метою формування творчої особистості майбутнього викладача, його готовності до інноваційної діяльності нами розробляються і впроваджуються такі форми і методи організації навчання, як: ділові і рольові ігри; мікро-

викладання і моделювання фрагментів виховних проектів; лекції-діалоги; проблемні семінари; тренінги; методи генерування і критичного аналізу ідей, аналогії, синектики; самостійна робота по написанню наукових статей, виконанню творчих проектів і завдань науково-дослідного характеру та ін.

Приведемо види деяких завдань творчого характеру (на прикладі дисциплін педагогічного циклу), які використовувалися в практиці роботи з майбутніми викладачами .

Так, при вивченні навчальної дисципліни "Педагогіка вищої школи" майбутнім викладачам було запропоновано самостійно розробити і аргументувати структуру лекції-діалогу, інтегрованої, проблемної, випереджаючої; розробити серію евристичних питань і творчих завдань для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу лекції; спроектувати фрагмент практичного (семінарського) заняття по професії з використанням активних методів; визначити і обґрунтувати найбільш ефективні форми і методи виховання студентської молоді і запропонувати тематику кураторського годинника для різних курсів; написати есе на теми: "Кредо викладача інноваційної формації", "Моє бачення навчально-виховного середовища у вищій школі для власної самореалізації"; скласти програму власного професійного розвитку на час навчання в магістраті, визначити шляхи і засоби її реалізації, методи і прийоми роботи, над собою. Під час проведення курсу "Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи" магістранти самостійно складали і моделювали педагогічні ситуації, які ілюструють використання різних стилів педагогічного спілкування; аналізували ситуації відносно виникнення бар'єрів взаєморозуміння в педагогічному спілкуванні; розробляли рекомендації відносно рішення педагогічних конфліктів; писали есе на тему: "Який я в спілкуванні?", "Ідеал комунікабельної людини"; складали орієнтовну програму організації комунікативного самовиховання, враховуючи результати самоаналізу. Вивчаючи різні курси, магістранти

створювали проекти занять, ігор, спортивних свят з використанням сучасних діагностичних методик і інноваційних технологій.

На основі проведеного дослідження зробимо висновки.

Інноваційна діяльність викладача – це, передусім, творча діяльність, яка спрямована на підвищення ефективності і якості навчально-виховного процесу, становлення майбутнього педагога як активного суб'єкта змін і інновацій, здатного до самостійної ініціації і реалізації інноваційної діяльності. Підготовка майбутнього викладача до інноваційної професійної діяльності повинна ґрунтуватися на знаннях педагогічної інноватики і основ педагогічної творчості, розвитку творчих якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.- метод. зб. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. - К.-Житомир, 2000. — 270^с.
2. Кузьмин С. В. Інноваційна діяльність педагогічного колективу як чинник його розвитку : дис. .. канд. пед. наук: 13.00.01 / С. В. Кузьмин. - Ярославль, 2003. - 197 с.
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю / Т. І. Туркот. - Херсон, 2010. - 608 с.
4. Olena Antonowa. Technologia rozwoju kreatywności pedagogicznej przyszłych nauczycieli / pod reakcją: Wasyla Kremienia, Tadeusza Lewowickiego, Swietłany Sysojewej / Wyższa szkoła Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN - Warszawa - Krakow, 2010. S.196 - 203.

5. Olena Otycz. Pedagogiczne warunki rozwoju indywidualności twórczej przyszłych pedagogów // Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia / pod redakcją Tadeusza Lewowickiego, Jolanty Wilsz, Iwana Ziaziuna, Nelli Nyczkało / Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa, 2010.- S. 383 - 389.

Анотація

У статті аналізуються актуальні питання підготовки майбутнього вчителя до інноваційної професійної діяльності. Наголошено на необхідності володіння педагогічною творчістю, що полягає в актуалізації особистісних якостей-цінностей і творчих здібностей майбутнього вчителя, які мотивують його на свідомий професійний розвиток і створення педагогічних нововведень.

Ключові слова: інноваційна діяльність, особистісні цінності, педагогічна творчість, майбутній учитель.

Аннотация

В статье анализируются актуальные вопросы подготовки будущего учителя к инновационной профессиональной деятельности. Отмечено необходимость владения педагогическим творчеством, которое заключается в актуализации личностных качеств-ценностей и творческих способностей будущего учителя, которые мотивируют его на сознательное профессиональное развитие и создание педагогических нововведений. Ключевые слова: инновационная деятельность, личностные ценности, педагогическое творчество, будущий учитель

Annotation

In the article the pressing questions of preparation of future teacher are analysed to innovative professional activity. It is marked the necessity of domain pedagogical creation which consists in actualization of personality qualities-values and creative capabilities of future teacher, that explain him on conscious professional development and creation of pedagogical innovations.

Keywords: innovative activity, personality values, pedagogical creation, future teacher.